

לא "בשביל", אלא "מפני"

סיום בשיא המתח

ניצה בן-ארי מסיימת את החלק הראשון של ספרה **ס. יזהר - סיפור חיים** (הוצאת אוניברסיטת תל אביב 2013, 468 עמ') בשיא המתח, עם פרסום סיפורו הראשון של יזהר "אפרים חוזר לאספסת" בחוברת 'גליונות' ו' בעריכת יצחק למדן ובשמו הספרותי ס. יזהר, בשבט-אדר (פברואר-מרס) 1938. הסיפור מוקדש לג. (היא גליליה קטינקא) יפהפייה מן השומר הצעיר, ולא לנעמי ולמן - חברתו אז של יזהר ולימים אשתו ואם ילדיו - אשר נפגעה מהקרשה זו, ואף התרחקה ממנו זמנית. היא התאהבה בעת ההיא בגבר אחר, ובהשפעת הרומן "מאהבה של לידי צ'טרלי" מאת ד"ה לורנס (שקראה תחילה עם יזהר ואחר כך לחדר), הגיעה למימוש אהבתה המינית עם אותו גבר, מה שלא זכתה לו עד אז. הספר הראשון המסתיים בנקודה זו, מותיר את הקורא במתח, סקן לדעת כיצד שבו לבסוף יזהר ונעמי זה אל זה, וכיצד נעשו בעל ואשה? מתח שלא יתפוגג עד שיופיע הספר השני (שטרם ראה אור). מידע זה איננו פיסת רכילות גרידא, אלא הוא נוגע בנושא מרכזי שב"סיפור חיים", דמות האהבה ודמות האשה בחיי יזהר וביצירתו. בן-ארי כותבת כי דמותה של ג. כפי שהיא מתוארת ב"אפרים חוזר לאספסת", היא "הגילום המושלם של דגם האהבה שעתידי לככב בכל יצירותיו של יזהר. אהובה אידיאלית, אהבה שמימית, לא גשמית ולא מתגשמת, שהאהובה לא יודעת עליה דבר" (עמ' 359). זהו אפוא לא רק סיפור חיים בין שתי אהבות, אלא, כפי שנראה, גם סיפור על המתח שבין האמנות לבין החיים של יוצר גדול.

ספרה של בן-ארי מתקדם בחזית רחבה של נושאים המתועדים במכתבים, יומנים ומסמכים אחרים. הוא מספר על שני דודיו המפורסמים של יזהר, הסופר והפרדסן האמיד משה סמילנסקי, מצד אביו, ויוסף וייץ, איש הקק"ל והסוכנות היהודית, מצד אמו; על האב זאב סמילנסקי, שהיה עסקן, סוציאליסט וכותב מאמרים ב'הפועל הצעיר' בחתימת ו"ס, שבקושי פרנס את משפחתו, ועל אמו התובענית מרים. מקום ניכר מוקדש לאחיו הבוגר, ישראל, איש רעים להתרועע, שנהרג בתאונת אופנוע ושיוהר היה היפוכו הגמור. כן עוסק הספר במשפחת וולמן הירושלמית, האם רחל והבת נעמי והאב שפרש מהם בשלב מוקדם ושחיו בעוני ודחוקות גדולים. בימי בית הספר של יזהר בחולדה ובתל נורדוי בתל אביב, בתקופת הברידות השתיקה שלו ברחובות, בהתבגרותו בבית המדרש למורים בירושלים, ובנושאים נוספים בשמונה פרקי הספר. צריך לציין שבן-ארי - כלתו של יזהר (נשואה לבנו ישראל) ומי שערכה את ספריו המאוחרים מאז **מקדמות** ואילך - נהנית משינות הפעולה של המשפחה וחושפת חומרים גנוחים מרתקים, כולל הסיפור ("ערב אחד") ופרגמנט מדהים ("שוטה הכפר"), המתפרסמים בספרה לראשונה (ועוד אשוב אל זה האחרון). מכל השפע הזה בחרתי לעסוק בפרק השמיני והאחרון "אפרים חוזר לאספסת" - וס. יזהר נולד, זאת בשל שני היבטים שיש בהם גם גילויים מסוימים. הראשון, כל מה שקדם לפרסום הסיפור "אפרים חוזר לאספסת", שאך מעט ידוע עליו ושיש בו מידע מעניין לסופרים צעירים העושים את ראשית צעדיהם בפרסום

יצירותיהם. והשני, מה שאירע ביחסי יזהר ונעמי, בעקבות פרסומו, שבו נחשפים הגיבור והאהובה היוזריים, הספרותיים והמצויאיים. זה יהיה על חשבון נושאים אחרים, ספרותיים מובהקים (כמו השפעות ספרותיות, גנסי, ברנר, דיקנס, הביקורות על יצירתו וכדומה), שכן הספר הוא באמת בראש וראשונה "סיפור חיים" דרמטי ובו אתמקד.

בין פכמן ללמדן

מקץ שישים שנה לפרסום סיפורו הראשון, בריאיון ליצחק לבני בשנת 2000, החליק יזהר על פני המהמורות הלא מעטות שקדמו לפרסום זה כשסיפר: "הסתכלתי סביב ואמרתי - מאזניים יותר מדי מכובד, בטח לא יקבלו את זה. גליונות נראה לי צנוע, אולי ישימו לב. וקיבלתי גליונה מלמדן, והוא הזמין אותי לברא לירושלים ומיד פרסם" (עמ' 348). ובכן לא בדיוק. הסיפור הראשון ששלח לפרסום היה סיפור בשם "טרקטור" אותו שלח במרס 1937 דווקא ל'מאזניים', הביטאון המכובד של אגודת הסופרים (שייסד ביאליק). הסיפור נשלח בכתב יד, במחברת כתובה "פנים ואחור", ויזהר לא קיבל עליו כל תשובה מהעורך. בן-ארי מעירה כי יעקב פכמן, עורך 'מאזניים' באותה עת, היה ידוע בכך שלא נהג לקרוא כתבי יד (ועוד כתב יד ממש שלא הודפס במכונת כתיבה) של סופרים צעירים ולא ידועים ולא נטה לתת להם כמה בכתב העת שבעריכתו. את כתב היד מסר לקריאה לעוזרו (ששמו לא נזכר בספר) וזה סיפק לו חוות דעת קרירה ומסתייגת. לימים, לאחר ששמו של יזהר התפרסם, ביקש פכמן במכתב התנצלות ליזהר לפרסם את "טרקטור" אולם יזהר סירב ונשאר נאמן עד הסוף ל'גליונות' שהיה במה שולית בהשוואה ל'מאזניים'. בן-ארי מוסיפה כי למעשה כבר בחוות הדעת (המסתייגת) של סגן העורך, מצוי גרעין יצירתו של יזהר. סגן העורך כתב: "תיאורי הנוף רבים ויפים לעומת תיאורי החיים המגולמים ברוב דבריהם. יש במחבר כישרון להבנת רגשות ומצבי נפש, אך אין בסיפור עלילה ואף אין התפתחות כלשהי. כל הסיפור הוא מעין קטע האהבה

מתגלה בו ברמז ובשתיקה" (עמ' 344). בן-ארי מציינת כי בדיעבד הפך יזהר את ביקורתו של סגן העורך ל"אני מאמין" הספרותי שלו. "אני מאמין" שלימים הגדיר דן מירון את עיקרו בכתבו: "החידוש העקרוני של יזהר היה בקומפלקס קוגניטיבי מהפכני שמצא את ביטויו בהפניה רדיקלית של המערך הסיפורי מן הזמן ההיסטורי-ביוגרפי ומן העלילה הסיפורית, לעבר המרחב הפיסי המידי. מפגש שהוליד שפעת רשמים וחלכי רוח, אך לא פעולה במובן המסורתי" ("עוד", עמ' 308, 2013). לא בכדי דבק יזהר ביצחק למדן, עורך 'גליונות', שהתגלה כמדריך ספרותי מעולה. למדן הכיר בחשיבותו של 'מאזניים', אך במכתב ליזהר כתב "אבל אם סבור אתה כי יש בידי עורכה ללמדך משהו, הרי אינך אלא טועה טעות מרה". אף על פי כן הדרך לפרסום "אפרים חוזר לאספסת" גם ב'גליונות' לא היתה לגמרי חלקה. לאחר האכזבה מ'מאזניים' שלח יזהר ללמדן באוגוסט 1937 טקסט הקרוי "משעול השדה", שבעצם לא היה טקסט בפרוזה אלא מעין פואמה שירית. הטקסט הזה לא נראה ללמדן ראוי לרפוס והוא יעץ ליזהר לנסות לכתוב אותו שוב, כפרוזה. יזהר הצעיר השיב בלהט: "הצעתך לעבר פואמה זו אינה נראית לי, כיוון שבטבעו של הדבר מונחת צורתו, ואם כשיר נולד, כשיר פרסם ויצא... מה שנולד להיות אחוה, אי אפשר לו שיגדל ויהיה לאחא, אלא אם כן ויתרת על האמת שבו" (עמ' 347). כעבור זמן אמנם קיבל יזהר את עצתו של למדן ועיבד את הפואמה לסיפור בשם "משעולים בשדות" שפורסם מאוחר יותר גם הוא ב'גליונות'. אולם לפני כן הבשיל כבר הסיפור הראשון שנרפס, "אפרים חוזר לאספסת", ויזהר שלח אותו ללמדן ב-18

ניצה בן-ארי

ס. יזהר
סיפור חיים

שוקט ומתוחה עליה; עוברת נטוית ראש, מחייכת, אפילו מפטירה שלום, ונעלמת בלא להסב ראש."

פסקה זו, ההולכת ונמשכת עוד ועוד, שכולה פסיקים ואין בה אלא נקודה אחת, מטעימה את הקורא שאינו מכיר את יצירת יזהר, משהו מיכולתו הלשונית הכבירה. וכבר קראתי אצל אחד ממבקרים אלה שכתב על הספר, כי מה שמרשים כל כך ב"סיפור חיים" הן המובאות הללו מסיפורי יזהר. בסופו של הקטע דלמעלה כותבת עליו בן-ארי בהערה שאיננה נעדרת ביקורת כלפי יזהר: "דורות של טרובאדורים המאוהבים באשת חצר אסורה נשמעו כך. מעתה ואילך בין ביחסיו עם נעמי, שהיו בעייתיים, ובין ביחסיו המאוחרים יותר עם נשים אחרות, תמיד היתה ותהיה הכמיהה הנקייה האידיאלית לבלתי מושגת. ואולי משום כך היה צריך להמשיך ולחפש, מי יודע" (עמ' 363). בן-ארי ממשיכה ומספרת, תוך גילוי טפח וכיסוי טפחים, כי לימים, לאחר שלושים שנות שתיקה, ולאחר שישים שנה מפרסום "אפרים חוזר לאספסת", תופיע גליליה גם ביצירתו המאוחרת של יזהר *מלקומיה יפהפייה* (1998) המתארת זוג יוצא לטיול בטבע עם מגדיר צמחים. "נעמי תזהה מיד שמדובר בגליליה ותקים שערויה שתזעזע את המשפחה. הפצע לא הגליד גם מקץ שישים שנה, אולי מפני שנוספו לו עוד פצעים", עמ' 365.

"הקללה שרובצת עליו"

הבה נחזור אל מה שפתחנו בו. כחודשיים לאחר פרסום "אפרים חוזר לאספסת" כותבת נעמי בימנה: "דס כבו, יזהר, זורס בעורקי, דס כיין הוא משכר אותי וידע לשכר אחרים, אך אותך לא ידעתי לשכר מעולם". ובמכתב ליוהר (שייקרא אחר כך בפיו "מכתב הפיטורין") היא מוסיפה: "כשקראתי את 'אפרים', עלה בי המחנק החל חותר ומחטט... כל עוד לא החזקת בין זרועותיך אדם שאהבת אותו כך, לא תבין אותי, ולא תבין מפני מה רציני שתיסע אתמול הביתה... מיום שקראתי את 'אפרים', ידעתי שאומר לך פעם ללכת על מנת שלא לשוב..." (עמ' 2-381). מן המסופר בהמשך עולה כי יזהר נאלץ להתמודד כאן לראשונה ובגלוי עם הדילמה של האמנות והחיים. עם המחיר שהוא נתבע לשלם בתמורה לאמנותו. בסוכות 1938 הוא מתייצב בחדרה של נעמי ומדבר. שנה לאחר מכן מעלה נעמי את דבריו על הכתב (וההרגשות שלי, ע"ל):

יזהר, מתוך הספר

"יזהר פתח את פיו ודיבר, לא הסתיר דבר וטען כי אינו יכול להיות כאחד האדם. כי אותה תכונה העושה אותו בעל כורחו סופר, היא המעמידה אותו תמיד, בעל כורחו ונגד רצונו, בכל חברה שיימצא בה - מן הצד, מנגד, עוזרת אותו מהיות כאחד מהם, מכריחה אותו לשפוט ולעבד את כל הנראה למשפטים ולחפש בלי משים ותמיד את המילים הקולעות ביותר. וכאן כמעט ברמעות בעיניו אמר, שאותה תכונה עצמה היא היא שעלולה לעשות לאל את כל אהבותיו, וזאת אינו רוצה. הוא אמר שכל אדם המתקרב אליו קצת יותר מרגיש מיד בתכונה הזו, ומסתלק, נס ובורח... הוא אינו רוצה להטיל מורא ושונא את הייחוד הזה, את הקללה הזו שרובצת עליו, אלא שאינו יכול" (עמ' 383). כבר בפרק קודם, בתקופת לימודיה של נעמי בבצלאל, עולה במכתביהם שאלת האמנות והחיים (וגם שאלת הנאמנות - אירופה או ישראל). נעמי מזוהה עם הזרם הישראלי באמנות ויש לה ויכוח בנרון עם המורה שלה מרדכי ארדן. יזהר גוער בה. לדידו "אין ציונות, אין חברה, אין הגשמה, אין אידיאלים - יש רק דבר אחד והוא תובע את כל כולך" (עמ' 340). מה שנחשף בהקשר האישי בין יזהר לנעמי, כותבת בן-ארי, הוא ויכוח עקרונותי בשאלה איזו דרך יבור לו אדם. אצל יזהר לא היה שום ספק - הטוטאליות באמנות היא דרכו. הוא לא כותב "בשביל",

בינואר 1938; הפעם הוא מודפס במכונת כתיבה שהרפיס חבקיך ירדו (התובע מאמר לעצמו). לפני הפרסום דנו יזהר ולמדן גם בשם העט של הסופר הצעיר. למדן הבין שיוהר רוצה לפרסם את הסיפור בעילום שם, משום שרצה להיבדל מהשם סמילנסקי, שם המשפחה העמוס של דודו הסופר, והציע כל מיני שמות אחרים, כגון בן-שחר וכדומה. אבל למדן חש כי השם יזהר דווקא מתאים, בהיותו שם רענן וצברי כל כך ופסק, כי יהיה זה ס. יזהר, כמו ש. שלום. וכך היה. חשיבותו של למדן העורך היתה גדולה והוא שניתב את יזהר ביד אמונה אל ראשית הופעתו כסופר. יזהר ראה בו אב מבין, קשוב, סבלני, אוהב (מה שלא מצא תמיד באביו שלו). כשמת למדן ב-1956 הספידו יזהר במילים חמות ונרגשות, ואמר בין היתר: "תמיד הייתי יודע כי אי כאן יש למדן, והוא בפיתנו לא יכזיב, ידע לשמוע, יקשיב, ישמע ולא יחטיא" (עמ' 354).

אפרים (אליוקים) וגליליה

הרעיון לסיפור "אפרים חוזר לאספסת" נולד אצל יזהר בתקופת שהותו כחודשיים כמורה בקיבוץ גבע (הוא עזב בטרם השלים את השנה, כי לא קיבל כמובטח חדר לעצמו שבו יוכל לכתוב). אולם בתקופה קצרה זו קלט את הלכי הרוח בקיבוץ שתאמו את המתרחש בנפשו. נושא הסיפור הוא היחיד מול הקולקטיב, נושא ששב ועולה בתדירות רבה ב"סיפור חיים". יזהר הוא יחיד המסרב להשתייך לחבורה כלשהי ולהתחייב לאמונה כלשהי, מלבד למה שבנפשו שלו. הסיפור מתבסס על פרשה שאירעה בגבע באותו זמן ושהפרוטוקולים שלה נמצאו כעבור חמישים שנה. דמותו של אפרים, גיבור הסיפור, מבוססת על דמותו של חבר הקיבוץ אליוקים גולץ. אפרים (כמו בן דמותו), מבקש מאספת הקיבוץ להפסיק לשבץ אותו בענף האספסת שבו עבד שלוש שנים, ולהעבירו לענף אחר, לפרדס הניסיוני, שבו יוכל למצוא יותר עניין לעצמו וגם סיפוק גדול יותר בעבודה. האספה דנה בבקשה ומסיבות שונות דוחה אותה ו"אפרים חוזר לאספסת" למורת רוחו. מלבד אפרים מככתב בסיפור גם גליליה שבה הוא מאוהב ושתהא, כאמור, "אבטיפוס של מה שיהיה מעתה ואילך האידיאל הלא מושג, מושא נצחי לגעגועים" (עמ' 361). בן ארי מביאה קטעים מן הסיפור המתארים את דמותו בעיני אפרים, שראוי לצטטם כדי להבין מעט באיזו דמות מדובר. וכך מהרהר בה אפרים:

"...ויכול אתה לספר בכל תג ותג תלי תילים של אמת מפרכסת בעורקיך בדבר נגוהות שרעדו באזנות השער הערמוני, בדבר חוסם סלֶדְנִי מזדקר בקשת רבת אופי ובשפתיים מלאות קפולות זו על זו, בדבר צללים בשקעי הלחיים הרכות ובגומות עיניה השחורות, כעדים לנפש מתאפקת הממתינה לאות שיינתן כדי להינשא בסחף אין-סופי, בדבר הגוף האיתן, המתאים וקצוב באבריו, מוצק ורך, במלבושיו האופייניים הבולטים בריחם המיוחד, בגוון ההולם, בגזרה השייכת לעצמה, ובעוד סוד שאין לו ביטוי; ידי שן גליליות וכפות שְעוּר שְקוּף וענוג מתוח על עורקיהן בלא שתוכל לו העבודה, והרגלים השישיות הללו מגון קליפת אקליפטוס צעיר - דמות חיה ומפעמת כל כך את הלב הכבול, שלא די לו ברוב פרטים ועוד הוא מוסיף ונזכר בהילוכה השוקט מתוך שלא הגיעה עוד שעתו, בלגלוג דוחה שבגיננו צעדים קלים ותמוגים, בקול חם, רווה ושר - כעין לימון ריחני שנגמל - שאף בו ספונה אפשרות התפרצות גבוהה הנבלמת לפי שעה בהגיים נמוכים, מתונים, ובשבילכם די גם בזה [...]. תעצור נשימתך ותאבד הכל סביבך למראה-פתע שצץ ועלה, למראה דמות נגלית ובאה, מתקרבת, נושאת עיניה באדישות הקסם שלה, המביאה לידי טירוף (אח, לב שוטה) סוקרת ומניחה, ושמתלה הקרירה

הוא כותב "מפני" שהוא לא יכול אחרת.

מאוחר יותר, בתקופת בן שמן, יזהר עורר רק בן עשרים ושתיים, אך מוגדר סופר ועסוק בגיבוש כוחו היוצר. באחד המכתבים משם הוא כותב: "אני אנוס, אני ארעב, לא אלך לאיש ובלבד שאפשר יהיה לי להיות יזהר. לא נותר לי אלא מה שאני מאמין בעצמי ובכוחי. אני עוד רוצה ואני עוד אעשה, בוא יבוא גם יומי". ואמנם בשנה זו מופיעות גם הביקורות המהללות הראשונות על סיפורו מאת פנחס אלעד לנדר ("הופעה ראשונה בלתי שכיחה של מספר מתחיל"), הרשימה של יהושע אובסי ב'הדואר' ("תוכן וצורה מזהירים") ובראשית שנת 1940 הביקורת הנרחבת של המבקר המרכזי באותה עת אברהם קריב ("לפנינו ביכורי פרוזה חדשה, החורשת מעניתה עמוק עמוק, בשדות החיים החדשים בארץ").

כאן מסתיים הספר הראשון של "סיפור חיים" וההמשך עתיד ודאי להיות דרמטי לא פחות. אבל כאמור, גם חלק זה כולל גילויים מעניינים שמשום מה לא עוררו את תשומת לב המבקרים, כמו אותו פרגמנט גנח 'שוטה הכפר', בהמת אדם, (השם שנתנה לו בן-ארי). בן ארי מביאה פרגמנט זה

כעדות לטראומה שעבר יזהר בתקופת התבגרותו המינית, שהשפיעה על תפיסתו הארוטית המאוחרת. "ברחובות הוא נחשף בצורה גסה לאקט המיני בשני מקרים שהותירו בו צלקת. בשניהם היה מעורב אדם לוקה בפיגור שכלי. בראשון צפה ממרומי צמרת העץ באיכר הבעל נערה לוקה בפיגור שכלי בחצר ביתו. בשני ("שוטה הכפר"), טראומטי אף יותר, מתבונן הצופה-המספר מאחורי מסתור בשוטה הכפר הבעל פרה. ויש גם פרגמנט נוסף על הילדה עדינה שכו המספר אינו רק צופה אבל גם מעורב ("פתאום היה הכל מגעיל, אבל גם מענג נורא, הוא ידע שזה אסור, אבל שזה טוב", עמ' 261). בן-ארי מהרהרת שם "האם נאחו יזהר באידיאל הטוהר, באהבה הגדולה שאין לה צורך במימוש גופני, או שמא כיסה באמצעות אידיאלים כאלה על פחדים, וחששות? אין לדעת ואין לי כוונה לעסוק בניתוחים פסיכולוגיים" (עמ' 362). אנו מביאים אפוא בפרסום שני את הפרגמנט "בהמת אדם" בשם שנתנה לו בן-ארי, לא רק כדי לחשוף את יזהר האחר, אלא מפני שבראש וראשונה, לדעתך, על מנת להדגים את כישרון התיאור העצום של אותו יזהר עצמו.

0. יזהר

בהמת אדם (פרגמנט מן העיזבון)

לבוש בלויים תמיד סמרטוטי המשפחה שכבר לא לובשים, עם קסקט קרוע שמוט לצדי ראשו, עם הפה שלו המעוקם ונוטף תמיד איזה ריר נתעב, עם כפות הידיים שלו העצומות, איש חזק כמו עשרה שוורים, נוהם נהמות אילם והוא באמת אילם, מיני נהמות מפחידות ישר מן הגרון בלי לשון... תמיד מסתובב מחוץ לבני אדם ואולי לא שפוי, ישן כנראה באורווה, ואוכל שיריים ונוגס תמיד ישר מכיכר לחם לא פרוסה שהיתה כפירור מחוק בכפו הענקית. יצור גמלוני גדול ועקום גורר רגליו בנעליים עקומות בלי שרוכים, שהמשפחה מאסה בו ולא יודעת איך להעלים אותו, מין בודד אילם בצירי העולם, ובתחילה גם לא הבין מה הוא רואה כשיום אחד נעצר נדהם תמה ממה שראה לפניו, הלז עומד על תיבת פרי ריקה מאחורי פרה שעמדה שם וליחכה מן העשב שהביאו בעגלה, עומד מאחוריה ומתנועע מחורות, בכל קשת גבו העקום וכאילו היה דוחק לפניו משהו בכל חווק תנועת אחוריו מותניו וירכיו, פנימה והחוצה, ופיו הפעור נוזל והקסקט שמוט ליפול ומתגלה איזו קרחת לא צפויה ומסלידה, מתנועע ומדחיק פנימה בכל ריכוז כוחו, ואז התברר שמכנסיו היו פעורות לפניו, ושהדבר הזה שלו היה זה הדבר הלבן העבה שהתברר שהיה הנדחק נכנס ויוצא באחוריו הפרה ובכל כוחו, דבר לבן ועבה חזק ונהדף מגבו פנימה ומאחוריו ואל תוכה דוחק לה פנימה ומוציא, בתנועה מהירה ונמרצת הכנס והוצא, עומד שם כפוף גב בקשת גדולה, זנב הפרה בידיו מסולק משהו הצידה מעל פתחה של הפרה הזאת והוא מאחוריה בשלו הגדול והמפחיד שנראה כבר אדום ואינו אלא כולו בתוך ההכנסה הזאת וההוצאה, שיכור ונרגש ונוהם נוראות, כולו בתוך התנועה החזקה והמחליקה הזאת פנימה שעוד מעט תגיע אל שיאה לפי נהמותיו החייתיות, ועוד מעט והוא משתחרר בהתפרצות נוראה, ושכל מה

שכלוא בו אדם בודד ואילם ומנודה יהיה מתפרץ אל תוך הפרה והוא מאחוריה רק חרוק ומוסיף כוח ומוציא ומכניס לתוכה במהירות גוברת, בתנועת כל גבו האדיר והעקום, בידו זו הזנב וכידו זו הוא נתמך על עורה השחור והיא רק מלחכת וכאילו גם זכוב לא עוקץ אותה, ורציית לברוח לצעוק להעלם ולשכוח הכל מיד כבר עכשיו, ואי אפשר היה, וגם אילו ראה אותך היה הורג אותך על המקום באגרוף אחר, וכעת כנראה הגיע לו הרגע ובצעקות חרחור נוראות, פרץ לו כנראה אליה אל תוכה פרץ ויצא לו ושפך התיו אל תוכה ואל תוך הנקביות שלה, כשהיא רק לועסת חציר, ובא לו עוד ובכוח והוא צועק ובא לו עוד והוא צועק ובא לו עוד, בקול שאין מחריד ממנו ואין חיה שזה קולה, פורק לתוכה ומטיח לתוכה כל מה שהיה צבור בו דחוס בין גבו לבטנו ואברו ואוחז בו בדבר שלו וחובק את עוביו מחזיק בו כדי לקלוע פנימה וכדי שהכל יוטח עמוק שמה, ופתאום כשכמעט וגמר בא לו עוד והוא היה כנראה מאושר לפי הצעקה, ואז נשאר רגע, עומד ומתנשף, בנשיפות נוראות שקולן מחריד בתוך היות הדבר, בתוך התקיימו, וכעת הוא שולף את אורך הצינור שלו המתקפל קצת, ועוד נוזל סמיך לבן, וראשו עם הקסקט היה צונח, וחזהו כמפוח ניחח ואין בו עוד נשימה, והולך ומוציא מתוכה את כל אורך הצינור החי הזה הבשרי המרוקן הזה הנופל ופטרית ראשו העבה עורה נוטפת, מתכוף להיתמך במשהו, חג על הארגו שהיה פתאום צר, ובכפו לוקח משהו מן העשבים שבעגלה לקנח את הטפטוף הלבן שעורנו מטפטף בטיפות כבדות נראות גם מרחוק, מחזיק את עוביו התפוח עדיין אדום ומגיר טפטוף זרמה ארצה, והפרה פתאום שזנבה השתחרר נמלכה אז ושלחה והשתינה לאחוריה בקילוח עבה מפוזר ושמוני, אלא שזה כבר קשה מנשוא ורק לברוח -

(מתוך: סיפור חיים, עמודים 258-259)